

ומקשינן על המבואר במשנה שהיא מנחה פסולה, **והא תניא:** "זו להביא במחבת" והביא במרחשת, **לא קידשום** למנחות הכלי שרת⁽¹⁴⁾ שנתן בהם לקדשם, וחולין הם ולא מנחה פסולה, ודלא כמשנתנו! ?

אמר תירץ אביי:

לא קידשום כלי השרת ליקרב בשינוי כלי, אבל קידשום כלי השרת כדי ליפסל.

ואמר עוד אביי:

לא שנו שאם קבע להביא במחבת אינו יכול

לשנות למרחשת⁽¹⁵⁾ ולהיפוך —

אלא שקבען — במחבת או במרחשת — **בשעת** קא-א נדר, אבל אם נדר מנחה סתם וקבע **בשעת הפרשה**, וכגון שאמר על עשרון שעמד לפניו "זה יהיה מנחת מחבת לתשלום נדרי" — **לא** נקבע, ויכול לשנות את הכלי⁽¹⁾, ומשום שנאמר:

"מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת", ולא צריך אתה לקיים "כאשר הפרשת".

איתמר נמי, אמר רבי אחא בר חנינא, אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן:

וצריך תלמוד.

להביאה דוקא במחבת או במרחשת, והגע עצמך, אם אחר כך נתברר שאין שום אפשרות להביא מנחה כפי שקבע עכשיו, וכי ייפטר מנדרו הראשון! ?].

והיה נראה לפרש, דמיירי הכא שכבר הקריב או על כל פנים אפה כבר במחבת או במרחשת ואינו יכול שוב לשנותו, ואם כן מצד חיוב הנדבה [של עכשיו] הרי זה פטור מאחריותו, שהרי אי אפשר עוד לקיים נדבתו, ונדר הראשון שפיר יצא, וכי תימא פשיטא ולמה לי קרא, יש לומר, דהוה אמינא דהאומר "הרי זה לשם נדרי" הוי כמקבל בפירוש נדר הראשון להיות ממין זה, קא משמע לן דזה אינו, רק חיוב חדש קיבל עליו בתורת נדבה ולא בתורת נדר.

אכן מלשון הרמב"ם נראה דאפילו אם לא הקריב רשאי לשנותו, [זה לשון הרמב"ם — מעשה הקרבנות יז ג — אלו להביא בכלי אחד והביא בשני כלים, אלו להביא בשני כלים והביא בכלי אחד הרי אלו פסולין; לא קבען בשעת הנדר, אלא אמר הרי עלי שני עשרונות, ובשעת הפרשה קבען והפרישן בשני כלים, וחזר והביאן בכלי אחד הרי אלו כשרים].

מיהו נראה, דהרמב"ם לא הביין כפירוש

14. לפי פשוטו אין הכוונה דוקא למחבת ולמרחשת, אלא לאותם כלים שקידשו בהם את המנחה, ראה בזה בחזון איש סימן כט סקי"ח, ודקדק כן גם מלשון המשנה "והביא" במחבת דמשמע משעת הבאה, ומלשון הברייתא "קידשום" דמשמע דקאי על שעת הקידוש, אלא שנתקשה שם בלשון רש"י כאן דלא משמע כן.

15. כן פירש רש"י, אך לכאורה היה נראה דלאו דוקא, והוא הדין שקביעות מספר הכלים הוא דוקא בשעת הנדר, וכאשר נראה מהסוגיא לעיל ש"קביעות מנא" הוא דין אחד המחייב את שני הדינים שבמשנתנו; וברמב"ם מעשה הקרבנות יז ג מובא דין זה לענין מספר הכלים, ראה שם.

1. נתבאר על פי רש"י; ובשפת אמת כתב על דבריו:

צריך עיון הטעם, הרי נדבה זו שנדב עכשיו הוי כנדר בפני עצמו להביא נדרו הראשון באופן זה, ולמה יוכל לשנות! ? [יש לעיין בזה, כי מה נדרי מצוה יש בזה שקובע מנחה שנתחייב כבר —

וכן "הרי עלי מנחה עשרון ומחצה", יביא שנים.

רבי שמעון פוטר אותו מהבאת מנחה, שאין נדרו נדר כיון שלא התנדב כדרך המתנדבין.

גמרא:

שנינו במשנה: האומר הרי עלי מנחה מן שעורים יביא מן החיטים:

ומקשינן: אמאי יביא מן החיטים, והרי כמו נדר ופתחו עמו הוא, כלומר, הרי פירש בסוף דבריו שאין הוא מקבל על עצמו אלא מנחה מן השעורים, והיות שידוע אדם שאין מתנדבים מן השעורים, אם כן הוכיח סוף דבריו שאין הוא מקבל עליו מנחה כלל, ונמצא שיש לנדר מה שיבטל אותו כמו פתח וחרטה שהם מבטלים את הנדר [בצירוף התרת חכם].⁽²⁾

לא שנו אלא שקבען בשעת נדר, אבל בשעת הפרשה — לא, דכתיב "כאשר נדרת" ולא "כאשר הפרשת".

מתניתין:

אין אדם מתנדב למנחה אלא עשרונות שלמים של סולת חיטים עם שמן ולבונה; והאומר:

"הרי עלי מנחה מן שעורים", יביא מן החיטים ויבואר הטעם בגמרא.

וכן האומר "הרי עלי מנחה קמח", יביא סולת.

וכן "הרי עלי מנחה בלא שמן ובלא לבונה", יביא גם שמן ולבונה.

וכן "הרי עלי מנחה חצי עשרון", יביא עשרון שלם.

נדרו; וראה עוד שם.

2. לשון רש"י הוא: נדר ופתחו עמו הוא, עם הנדר אמר פתח שמתחרט בו, דכיון דאמר "מן השעורים" אמרינן דאין בדעתו להביא כלום, דאדם יודע שאין מנחה מן השעורים; והנה פשוט לשון רש"י משמע, שלפי קושיית הגמרא מתפרשים דבריו כנדר עם חזרה, וכן משמע מלשון התוספות בנזיר ט א ד"ה אין, שפירשו "נדר ופתחו עמו": "כאילו נדר, ובתוך כדי דיבור מצא לו פתח וחרטה, דכיון שנדרו ופתחו עמו לא חל כלל"; אך לכאורה אי אפשר לפרש כן, שהרי אם כן אין חילוק בין תירוץ הגמרא דאמרינן "תפוס לשון ראשון" דהיינו שלשון ראשון מתפרש כנדר גמור וסוף דבריו מתפרש כחזרה, וכמבואר ברש"י בד"ה את: "מעיקרא כי

רש"י, רק פירש "הפרשה" שלא דיבר כלום, רק הפריש והביא סולת זו אחר שנדר וקא משמע לן קרא דהפרשה בלי דיבור יכול לשנותו. ולפירוש רש"י, שאמר: זו אביא לשם נדר במחבת, אם לא היה נודר מקודם היה אסור לשנות, שהרי נודר עכשיו, וכשנדר מקודם מגרע גרע.

ובחזון איש סימן יט סק"כ, כתב: מבואר מפירוש רש"י, דאין קדושת פה קובע את העשרון למחבת או למרחשת אלא בנדבה, או במפריש לנדרו ונדרו היה קבוע למחבת או למרחשת, אבל כשנדר סתם, ואחר כך קבע עשרון זה בפיו למחבת — לא הוקבע, דכיון דהוקדש לנדרו, ונדרו לא הוקבע, גם עשרון שנכנס לקיום הנדר אין לו קביעות, ואף על גב שקבעו בפיו השתא, לאו כל כמיניה להוסיף על

אמר תירץ חזקיה:

הא מני משנתנו בית שמאי היא, דאמרי: תפוס לשון ראשון, כלומר, אין אנו אומרים שסוף דבריו מבטל את תחלתו, אלא תחילת דבריו שקיבל על עצמו מנחה עומד בפני עצמו והתכוין להתחייב במנחה, וכשהוסיף "מן השעורים" כוונתו היתה לחזור בו, ואין אדם יכול לחזור בו מנדרו.

דתנן במסכת נזיר ט א:

נזיר אסור ביין ומותר בגרוגרות ובדבילה, והאומר: "הריני נזיר מן הגרוגרות ומן הדבילה":

בית שמאי אומרים: הרי זה נזיר, כי תפוס לשון ראשון שאמר "הריני נזיר", ושוב אינו יכול לחזור בו.

ובית הלל אומרים: אינו נזיר. (3)

רבי יוחנן אמר לפרש את משנתנו:

אפילו תימא דמשנתנו בית הלל היא, והכא במאי עסקינן בכגון שהוא אומר:

אילו הייתי יודע שאין נודרין כך [הרי עלי מנחה מן השעורים], לא הייתי נודר כך כפי שנדרתי, אלא כך [הרי עלי מנחה מן החיטים]. (4)

וסוגייתנו שלא הזכירה דאין שאלה להקדש, צריכה תלמוד.

ורבי עקיבא איגר כתב: קשה לי, הא טעמא דבית שמאי הוא משום דאין שאלה בהקדש, וזה שייך רק ב"הריני נזיר" שהוא נתפס בקדושה, אבל הכא באומר "הרי עלי מנחה" דלא הקדיש עדיין, ולא חייל הקדש על שום דבר רק שקיבל עליו להביא מנחה, והוי רק נדר בעלמא; ובפשוטו נראה, דבאומר "הרי עלי להביא עולה" דמודה בית שמאי דיש לו התרה; [וראה מנחת אריאל].

והתוספות בעמוד ב בד"ה אי הכי רבי שמעון, כתבו, שלפי חזקיה סוברים בית הלל שאין אומרים "תפוס לשון ראשון", ומבואר בדעתם שהסוגיא כאן אינה הולכת בדרך הסוגיא בניזיר שמחלוקת בית הלל ובית שמאי היא בדין שאלה בהקדש, שהרי אם כן לא נחלקו אם תפוס לשון ראשון, וכל זה צריך תלמוד.

4. לפי מה שנתבאר לעיל מלשון רש"י ותוספות שקושיית הגמרא היתה משום שדבריו מתפרשים כנדר וחזרה, ניחא בפשיטות תירוץ הגמרא, שהרי פירש דבריו שאינו חוזר בו, אבל לפי מה

אמר מנחה, למנחה גמורה איכוין ובעיא למיהדר ביה", לבין קושיית הגמרא שהוא מתפרש באותו אופן ממש, [ולומר, שעיקר תירוץ הגמרא הוא דאין שאלה בהקדש, זה ודאי לא מסתבר, שאם כן העיקר חסר מן הספר]; ובהכרח צריך לומר, שאם בגמר דבריו אדם נתפס כפי שנקטה הגמרא בקושייתה, אין כאן לשון נדר כלל, ועל דרך זה נתפרש בפנים, וכן יש ללמוד מלשון הגמרא בניזיר למעיינן שם, ולשונות רש"י ותוספות צריכים לימוד.

3. בניזיר דף ט א איתא בביאור מחלוקת בית שמאי ובית הלל:

בית הלל סברי לה כרבי יוסי דאמר "בגמר דבריו אדם נתפס", [כלומר, אל תתפוס לשון ראשון], והאי נדר ופתחו עמו הוא; ומקשינן: ולבית שמאי נמי נדר ופתחו עמו הוא, אלא בית שמאי סברי לה כרבי מאיר דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה, וכיון דאמר "הריני נזיר" הוה ליה נזיר, כי קאמר מן הגרוגרות ומן הדבילה לאיתשולי הוא דקאתי [כלומר, מתכוין הוא לחזור בן], ובית שמאי לטעמייהו דאמרי אין שאלה בהקדש [והוא הדין בניזירות];

אמר חזקיה:

לא שנו במשנתנו שיביא מן החיטים, אלא בכגון דאמר "הרי עלי מנחה מן השעורים", אבל אם אמר "הרי עלי מנחה מן העדשים", לא יביא מנחה כלל, וכדמפרש טעמא ואזיל.

ומקשינן: מבדי חזקיה כמאן אמרה לשמעתייה בהכרח כבית שמאי אמרה, כלומר, הרי חזקיה פירש לעיל את משנתנו כבית שמאי, ונמצא שלדעת בית שמאי הוא שאמר חזקיה, שאם נדר מן העדשים אינו נדר —

והרי בית שמאי משום תפוס לשון ראשון הוא, ואם כן מה לי נדר מן השעורים מה לי מן העדשים, והרי כשם שאינו יכול לחזור בו ולומר מן השעורים, כך אינו יכול לחזור בו ולומר מן העדשים!?

ומשיננין: הדר ביה [חזר בו] חזקיה ממה שפירש את משנתנו כבית שמאי, ומודה הוא לפירושו של רבי יוחנן שמשנתנו כבית הלל היא, ומשום שטועה היה לומר שנודרים מנחה מן השעורים; ואם כן הרי ניחא חילוקו של חזקיה, כי אם קיבל על עצמו מנחה מן העדשים ודאי אין לומר טועה

הוא, כיון שלא מצינו כלל מנחה מעדשים, תאמר בשעורים שהיא באה מנחת חובה ליחיד כשמביא על אשתו הסוטה שנסתרה, וטועה לומר שאף מתנדב היחיד מנחת שעורים.⁽⁵⁾

מוסיפה הגמרא לפרש: ומאי טעמא הדר ביה [למה באמת חזר בו חזקיה] ממה שפירש את משנתנו כבית שמאי!?

אמר פירש רבא:

כי לשון מתניתין קשיתיה [הוקשה לו לשון המשנה], שאם כבית שמאי היא, מאי איריא דתני במשנתנו "הרי עלי מנחה מן השעורים", ליתני "הרי עלי מנחה מן העדשים" — יביא מן החיטין, שהרי לבית שמאי אין חילוק, ויותר חידוש יש בזה, שאפילו אם נדר מנחה מן העדשים שודאי אינו טועה, מכל מקום יביא מנחה מן החיטים משום דתפוס לשון ראשון.

אלא שמע מינה טעם משנתנו משום דטעי הוא וכבית הלל, ואם כן ניחא שלא נקטה משנתנו "הרי עלי מנחה מן העדשים", כי באופן זה באמת לא יביא מן החיטים, כי בשעורים טעי לומר שאפשר להתנדב מנחה

שנתבאר לעיל לא כן, אלא שלפי קושיית הגמרא אין כאן נדר וחזרה אלא נדר למנחת שעורים, אם כן צריך ביאור מה בכך שאילו היה יודע היה נודר מנחה מן החיטים, סוף סוף לא ידע ולא נדר ואיך יחול עליו נדר; ומיהו ברש"י לעיל איתא בפירוש קושיית הגמרא, שאדם יודע שאין נודרים מן השעורים, ואם כן אם פירש שהוא אינו יודע לא קשה, אלא שדבר זה עצמו צריך ביאור, למה לי אדם יודע, כיון שלא נדר מנחה כלל, וצריך תלמוד.

5. [הנה מלשון הגמרא לעיל נראה, שאינו מתחייב חיטים אפילו לבית הלל אלא באופן שפירש בהדיא שאילו היה יודע היה נודר חיטין, ואילו אנו מעצמנו אין תולים בטעות, ואם כן צ"ע מה שייך לחלק בין שעורים לעדשים, והרי אם יאמר שטעה אפילו בעדשים יתחייב להביא חיטים, ואם יאמר שלא טעה, הרי לא יתחייב אפילו כשקיבל עליו שעורים, ומה בין שעורים לעדשים].

מהם, אבל בעדשים לא טעי.

ורבי יוחנן חולק על חזקיה ואמר:

לדעת משנתנו, אפילו אם אמר "הרי עלי מנחה מן העדשים" יביא מן החיטים.

ומקשינן: מכדי, רבי יוחנן כמאן אמרה לשמעתיה כבית הלל, כלומר, הרי לרבי יוחנן עצמו פירוש משנתנו הוא משום שכבית הלל היא, ונמצא שלפי דעת בית הלל אמר רבי יוחנן את דבריו —

והרי בית הלל משום דטעי הוא, ובשעורין הוא דאיכא למימר טעי, אבל בעדשים ודאי לא טעי, ולמה יתחייב מנחה מן החיטים?!

ומשנינן: רבי יוחנן לדבריו דחזקיה — שחזר בו והודה לו — קאמר ליה! וכך אמר לו:

את מאי טעמא דדרת כך [מה הוא הטעם שחזרת כך מפירושך] הרי הוא משום דלא קתני "הרי עלי מנחה מן העדשים", ומשמע לך: אם אמר מנחה מן העדשים — לדעת משנתנו — אינו נדר; והרי זה אינו, כי דלמא אף אם אמר מן העדשים הרי זה חייב מנחה, אלא דמשנתנו "לא מיבעיא" קאמר, לא מיבעיא כשאמר מן העדשים, דאיכא למימר כלומר דודאי מהדר הוא דהדר ביה, ותפוס

לשון ראשון.

אלא אפילו כשאמר מן השעורין נמו אף דאיכא למימר מיטעא הוא דקא טעי שאפשר להביא מן השעורים, ואילו היה יודע שאי אפשר להביא מהם לא היה נודר כלל, אפילו הכי חייב הוא להביא מנחה מן החיטים, משום דתפוס לשון ראשון.

אמר זעירי:

לא שנו שאומרים "תפוס לשון ראשון" אלא בכגון דאמר "הרי עלי מנחה מן השעורים", כי אז אפשר להפריד את תיבת "מנחה" מן ההמשך ולומר: נתכוין זה למנחה גמורה ושוב חזר בו, אבל לא אמר "מנחה" אלא אמר "הרי עלי מנחת שעורים" [בסמיכות] לא יביא מנחה כלל, שהרי לא קיבל על עצמו אלא מנחת שעורים, ואינו יכול. (1)

יתיב רב נחמן וקאמר לה להא שמעתא [ישב רב נחמן ואמר את שמועתו של זעירי], איתיביה רבא לרב נחמן ממשנתנו: (2)

תנן: "קמח, יביא סולת", ומאי לאו דלא אמר "מנחה" אלא אמר "הרי עלי קמח", ומכל מקום צריך הוא להביא סולת, הרי מבואר שאין צריך להזכיר לשון מנחה בפני עצמו כדי שנפרש דבריו כנדר וחזרה, והוא

1. נתבאר על פי פירושו הראשון של רש"י, וראה בתוספות שיש גורסים כן בהדיא בגמרא. ובפירוש שני פירש, שאם לא הזכיר לשון מנחה בתחילת דבריו, אלא אמר "הרי עלי שעורים", אין שייך לומר תפוס לשון ראשון; ונראה לכאורה שגם לפי פירוש ראשון הדין דין אמת, ובהו יתבאר המשך הגמרא כפי שיבואר בהערות.

2. מבואר מקושיית רבא שהוא חולק על רב נחמן, ומבואר ברש"י שסברתו היא משום שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, ובפשוטו, היינו שאין אנו צריכים לתפוס לשונו ולחלקה, אלא שמכח סברא אנו אומרים שכונתו היתה לנדר אלא שחזר בו, וכעין זה בניזר ט א ראה שם בביאור סברת בית שמאי.